

Άννα Πλασσαρά
Αρχαιολόγος, ΕΦΑΑΝΑΤ

Αθηνά-Μαρία Ρωμανίδου
Αρχαιολόγος, ΕΦΑΑΝΑΤ

Μια πρώτη παρουσίαση των νέων αρχαιολογικών θέσεων «Περί την Πηγή του Γέρακα»*

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΔΗΜΟΣ ΠΑΛΛΗΝΗΣ, ένας από τους πιο σημαντικούς δήμους των Αθηνών που ανήκε στην Αντιοχίδα φυλή¹, βρίσκεται στην είσοδο του σύγχρονου Σταυρού. Το κομβικό αυτό σημείο αποτελεί το φυσικό διάσελο μεταξύ Πεντέλης και Υμηπτού, που σηματοδοτεί το πέρασμα από το άστυ στην πεδιάδα των Μεσογείων. Με την εύρεση του Ιερού της Παλληνίδος Αθηνάς² κατά το έτος 1994 οριοθετήθηκε ασφαλώς το κέντρο του αρχαίου δήμου, το οποίο σύμφωνα με την κήρυξη του 1957³ αναμένετο να εντοπιστεί περίξ της πηγής του Γέρακα⁴, και σε απόσταση 1,5 κλμ. ανατολικότερα της βεβαιωμένης πλέον θέσης του ναού. Η θέση του Ιερού, επί των οδών Μακρυγιάννη και Ζαλόγγου, βρίσκεται στις ΝΔ υπώρειες του λόφου της περιοχής, του επονομαζόμενου και λόφου της «Κεραίας», σε σημείο που παρείχε άριστη κατόπτευση τόσο της πεδιάδας των Μεσογείων που ανοίγεται προς τα ανατολικά, όσο και προς την κατεύθυνση του άστεως προς τα δυτικά. Ο χώρος του ιερού είναι συνδεδεμένος με πολλούς μύθους ένας εκ των οποίων αναφέρεται στη νίκη του Θησέα επί των Παλλαντίδων που σηματοδότησε την ένταξη του κράτους

---

* [Σ-04: 05-10-2018 18:00 / Ε-37]

1. J. S. Trail, "The Political Organization of Attica", *Hesperia* Suppl. 14, 1975, Princeton, σελ. 22-23, χάρτης 12.

2. Μ. Πλάτωνος-Γιώτα, «Το ιερό της Αθηνάς Παλληνίδος», στο: *Αρχαιολογία και Τέχνες* (1997) 65, σελ. 92-97.

3. ΦΕΚ 1957 Β' 1-10-1957.

4. Από 1-1-2011 σύμφωνα με την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης» Ν. 3852/2010-ΦΕΚ 87 Α'/7-6-2010 συστάθηκε ο Δήμος Παλλίνης με έδρα τον Γέρακα αποτελούμενος από τους Δήμους α. Παλλίνης, β. Γέρακα και την κοινότητα Ανθούσας, οι οποίοι καταργήθηκαν, και αποτελούν πλέον δημοτικές ενότητες του νέου δήμου.

της Παλλήνης στον ατικό συνοικισμό⁵. Απόδειξη της σπουδαιότητας του αρχαίου δήμου, αποτελεί το σύνολο των αρχαιολογικών του ευρημάτων η χρονολόγηση των οποίων ξεκινά από τα προϊστορικά χρόνια και εκτείνεται έως τη βυζαντινή περίοδο.

Το παρόν άρθρο αφορά στα ανασκαφέντα ευρήματα που προέκυψαν κατά τα έτη 2013-2014 στο πλαίσιο δημόσιου τεχνικού έργου του ΔΕΛΔΗΕ (εικ. 1) που συνεισφέρουν νέα στοιχεία αναφορικά με την αρχαία τοπογραφία της περιοχής.

Για την κατασκευή της υπόγειας καλωδιακής γραμμής υψηλής τάσης, διανοίχθηκε χάνδακας για την τοποθέτηση καλωδίου, πλάτους 80-85 εκ., βάθους 1,50μ.-3,00μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα, καθώς και φρεάτια σύνδεσης διαστάσεων 9,00μ. x 13,00μ. και κυμαινόμενου πλάτους από 1,00μ. έως 1,30μ. ανά 500μ. της καλωδιακής γραμμής. Όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα που εντοπίστηκαν, πλην τριών ταφών, ανασκάφηκαν αποσπασματικά και μόνο εντός των ορίων του χάνδακα.

Το έργο ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2013, από την ανατολική πλευρά του περιβόλου του Κέντρου Υπερυψηλής Τάσης (ΚΥΤ) Παλλήνης, με κατεύθυνση προς τη χωμάτινη οδό Αγίου Νικολάου στην περιοχή Κάντζα. Στη συνέχεια διήλθε από την περιοχή Μπαλάνα του Γέρακα διατρέχοντας καθ' όλο το μήκος της οδού Καζαντζάκη, και διασχίζοντας κάθετα τη λεωφόρο Σπάτων. Κατόπιν μέσω της Λεωφόρου Μαραθώνος διήλθε κατά μήκος της οδού Έβρου στο κέντρο του Γέρακα και κατά μήκος της Λεωφόρου Γέρακα και της οδού Αγίου Νεκταρίου κατέληξε επί της οδού Πίνδου στην περιοχή του Γαργηπού (εικ. 1).

Τα πρώτα ευρήματα εντοπίστηκαν στο νότιο τμήμα του έργου, επί της οδού Καζαντζάκη, τον κεντρικό δρόμο που διασχίζει την Μπαλάνα του Γέρακα. Πρόκειται για περιοχή με ελάχιστες έως τώρα αρχαιολογικές μαρτυρίες. Συγκεκριμένα, ερευνήθηκε τμήμα στρώματος καταστροφής σε μήκος 1,20μ. και στη θέση 7,50μ. νότια από τη συμβολή της οδού Καζαντζάκη με την οδό Κορομηλιά. Το μέγιστο πάχος του στρώματος έφτανε τα 20 εκ. και η έρευνα του απέδωσε κεραμική και μία πυραμιδοειδή αγλύθα, ευρήματα που παραπέμπουν στους αρχαϊκούς χρόνους.

Βορειότερα, επί της οδού Καζαντζάκη εντοπίστηκαν δύο σημεία ΠΕ χρόνων που απέχουν μεταξύ τους 28μ. Συγκεκριμένα στη συμβολή της Καζαντζάκη με την οδό Σούτσου και επί του φυσικού εδάφους, διασώζετο σε μήκος μόλις 60 εκ., λιθόστρωτη επιφάνεια προϊστορικής περιόδου, κατεύθυνσης Α-Δ και σωζόμενου ύψους 13 εκ. Συλλέχθηκε χειροπέλεκυς και κεραμική που παραπέμπουν στην ΠΕ περίοδο. Το στρώμα διατηρήθηκε σε κατάκωση καθώς εκτεινόταν πέραν των ορίων της εκσκαφής και κάτω από το πεζοδρόμιο.

Επίσης, λίγο πριν τη συμβολή της οδού με τη Λεωφόρο Σπάτων, ερευνήθηκε σε μήκος 3,6μ., επίκωση ιδιαίτερα πακτωμένη πάχους 60 εκ., που οριοθετείτο από μαλακή κίτρινη κιμωλιά. Από την ανασκαφή του στρώματος συλλέχθηκε μεγάλος

5. Μ. Πλάτωνος-Γιώτα, ό.π., σελ. 94.

αριθμός κεραμικής (εικ. 2), λεπίδα και απολεπίσματα οφριανού καθώς και ένα πήλινο σφονδύλι. Τα παραπάνω στοιχεία παραπέμπουν σε δάπεδο υπόσκαφης κατασκευής της ΠΕ περιόδου. Αν και λιγοστά τα ευρήματα της ΠΕ, είναι εξαιρετικά σημαντικά καθώς, είναι τα πρώτα που εντοπίζονται στην περιοχή της Μπαλάνας, και υπάρχει ομοιότητα της κεραμικής με τα ευρήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια του έργου στο κέντρο του Γέρακα επί της οδού Έβρου⁶.

Διασχίζοντας τις λεωφόρους Σπάτων και Μαραθώνος, το έργο διήλθε στην οδό Έβρου (εικ. 1) στο κέντρο του Γέρακα, όπου αποκαλύφθηκε πλήθος αρχαιολογικών θέσεων καθ' όλο το μήκος των 360μ. της οδού που οδηγούν σε σημαντικά συμπεράσματα για την τοπογραφία της περιοχής. Ξεκινώντας λοιπόν, με κατεύθυνση από Ν προς Β εντοπίστηκαν στο τμήμα της οδού Έβρου μεταξύ των οδών Κορινθίας και Ξάνθης μέσα σε καστανή επίκωση, λίθοι μεσαίου μεγέθους κατεύθυνσης ΒΔ-ΝΑ. Κατά τον επιφανειακό καθαρισμό που πραγματοποιήθηκε δεν προέκυψε κεραμική. Καθώς, το βάθος εντοπισμού συνέπιπτε με το τελικό βάθος της εκσκαφής για την τοποθέτηση του καλωδίου του ΔΕΛΔΗΕ, δεν προχώρησε περαιτέρω η έρευνα του σημείου.

Σε απόσταση 15μ. βορειότερα⁷ σε βάθος 1,30μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα και στη Δ παρεία του χάνδακα, αποκαλύφθηκε σε λάξευμα στο φυσικό έδαφος πήθος προϊστορικής περιόδου, πιθανότατα αγγείο εγχυτρισμού, σωζόμενου ύψους 80 εκ., διαμέτρου κοιλιάς 60 εκ. με οριζόντιες παράλληλες ανάγλυφες ταινίες. Το στόμιο του πήθου έφραζε χυτρόσχημο αγγείο μικρότερου μεγέθους και λίθοι (εικ. 3). Δεν κατέστη εφικτή η διάνοιξη του χάνδακα πέραν των ορίων του έργου, με συνέπεια ο πήθος να διατηρηθεί σε κατάκωση μαζί με ένδειξη που αναγράφει τα στοιχεία της θέσης και του ευρήματος⁸.

Οδεύοντας βορειότερα, εντοπίστηκε σε βάθος 1,20μ.-1,50μ. επίκωση με λίθους, κροκάλες και κεραμική, η οποία παραπέμπει σε στρώμα καταστροφής ρωμαϊκών χρόνων. Καθώς το βάθος εντοπισμού συνέπιπτε με το τελικό βάθος της εκσκαφής για την τοποθέτηση του καλωδίου του ΔΕΛΔΗΕ, δεν προχώρησε η περαιτέρω έρευνα και το σημείο διατηρήθηκε σε κατάκωση.

---

6. D. J. Pullen, «The Pottery of Neolithic, Early Helladic I and Early Helladic I», στο: C. Runnels - D. J. Pullen - S. Langdon (επιμ.), *Artifacts and Assemblages: The Finds from a Regional Survey of the Southern Argolid Greece I. The Prehistoric and Early Iron Age Pottery and the Lithic Artifacts*. Stanford, 1995, 6-42, σελ. 7 και 10 όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται: The small amounts of Final Neolithic at any one site contributed to the difficulty of isolating it from material of other periods, especially from Early Helladic I.

7. Συγκεκριμένα, επί της οδού Έβρου και σε απόσταση 4,30μ. νότια από τη συμβολή της με την οδό Ξάνθης.

8. Οι αρχαιολογικές ενδείξεις κατεγράφησαν υπό αντιζοες συνθήκες, καθώς κατά τον εντοπισμό του πήθου, η τάφος καλύφθηκε με νερό από βλάβη που προκλήθηκε στον παρακείμενο αγωγό ύδρευσης.

Σε φυσικό γήλοφο της περιοχής (εικ. 1), στο βόρειο τμήμα της οδού Έβρου, όπου το ΒΑ τμήμα του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου «περί την Πηγὴν Γέρακα», εντοπίστηκαν διαδοχικά σε μήκος 125μ. ἑξι σημεία⁹, η έρευνα των οποίων αποκάλυψε αρχιτεκτονικά κατάλοιπα εγκατάστασης της Πρώιμης εποχής του Χαλκού. Πρόκειται για υπόσκαφες κατασκευές επί του στερεού εδάφους, σε βάθος μόλις 0,20 εκ. από το σύγχρονο οδόστρωμα, προσανατολισμού ΒΔ-ΝΑ. Η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε λιθόστρωτο υπόστρωμα δαπέδου τετράπλευρης κάτοψης (εικ. 4), διαστάσεων 2,10μ. x 1,20μ. Συλλέχθηκε πλήθος διαγνωστικών οστράκων που προέρχονται από ανοικτά αγγεία, φιάλες ή λεκανίδες, όπου κυριαρχεί το ερυθρό επίχρισμα, μεγάλες πρόχους, και όστρακα με ανάγλυφη ή εγχάρακτη διακόσμηση, όπως το χαρακτηριστικό διακοσμητικό μοτίβο του ψαροκόκκαλου όλα τυπικά της ΠΕ I περιόδου¹⁰. Επίσης συλλέχθηκαν πήλινα σφονδύλια¹¹, λίθινα εργαλεία οφιανού, ένας χειροπέλεκυς και όστρεα θαλάσσης. Από τα ευρήματα ξεχωρίζει μικρή πρόχους με υψηλή κυλινδρική λαβή που μιμείται πιθανόν μεταλλικά πρότυπα, και φέρει ανάγλυφη ταινία στην κορυφή της. Η επιφάνεια του αγγείου καλύπτεται από παχύ ερυθρό επίχρισμα με εμφανή τα ίχνη του σιλωπότηρα στο ύψος του λαιμού (εικ. 5)¹².

Νοτιότερα εντοπίστηκε τμήμα τοίχου, μήκους 1,20μ. και πλάτους 0,40μ., με δάπεδο χρήσης από πατημένο χώμα. Από το σημείο συλλέχθηκαν όστρακα από ραμφόστομα αγγεία, τον χαρακτηριστικότερο τύπο αγγείου της ΠΕ II περιόδου και εργαλεία οφιανού. Επιπλέον, εντοπίστηκαν τρία μεγάλης έκτασης στρώματα καταστροφής, μήκους 3,00μ., 7,00μ., και 16,50μ. αντίστοιχα. Από αυτά, τα δύο στρώματα ήταν ορατά στις παρειές της τάφρου και ένα εκτεινόταν εντός της τάφρου. Η έρευνα στα παραπάνω σημεία επικεντρώθηκε στην καταγραφή των στρωματογραφικών δεδομένων και στην περισυλλογή της επιφανειακής κεραμικής. Λίγο πιο νότια, μία ακόμα θέση ταυτίστηκε με αποθέτη λαξευμένο στο φυσικό έδαφος, ελλειψοειδούς κάτοψης, μήκους 1,00μ. και πλάτους 0,60μ., όπου εντοπίσαμε πλήθος διαγνωστικών οστράκων. Σημαντικό εύρημα του αποθέτη αποτελούν 29 πήλινα θραύσματα

9. Η απόσταση των σημείων μεταξύ τους βρίσκεται στα 42, 10, 22, 15, και 25 μέτρα αντίστοιχα.

10. Α. Πλασσάρα, «Εγκατάσταση της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού στον Γέρακα Αττικής» στον τόμο των Πρακτικών *Συνέδριο Προϊστορικής Αττικής*, Αθήνα 2015, υπό έκδοση.

11. D. J. Pullen, 1995, σελ. 19, fig. 12, 210-212. Ειδικότερα αναφέρουμε πως είναι αξιοσημείωτη η ομοιότητα των δύο πήλινων σφονδύλιων της οδού Έβρου, με το πήλινο σφονδύλι της οδού Καζαντζάκη, τόσο στη σύσταση του πηλού, όσο και στο σχήμα. Το εύρημα αυτό αποτελεί ισχυρό συνδετικό κρίκο μεταξύ των δύο σημείων, δεδομένου του μικρού αριθμού των ευρημάτων της οδού Καζαντζάκη.

12. Εικόνα 5: (1) μικρή πρόχους BE 7917, (2) πρόχους BE 7923, (3) αμφορίσκος BE 7919, (4) πήλινα σφονδύλια BE 7914, BE 7915.

που προέρχονται από διάτρητη κάμινο και φέρουν ανά 3 εκ. οπές διαμέτρου 2 εκ. (εικ. 6)¹³.

Τα ανασκαφικά ευρήματα εκτείνονταν και πέραν των εκσκαφικών ορίων του τεχνικού έργου, διερευνήθηκαν αποσπασματικά εντός της τάφρου, και παρέμειναν σε κατάκωση. Τα ανασκαφικά δεδομένα υποδεικνύουν οικιστικά κατάλοιπα της ΠΕ Περιόδου.

Με το τέλος της οδού Έβρου το έργο διήλθε στην επόμενη κεντρική οδική αρτηρία της περιοχής, στο ρεύμα ανόδου της Λεωφόρου Γέρακα (εικ. 1).

Ερευνήθηκε λάξευμα στο φυσικό έδαφος που απέδωσε μικρή ποσότητα κεραμικής αρχαϊκών χρόνων. Βορειότερα εντοπίστηκε λάκκος, πιθανότατα αποθέτης. Η επίκωση του λάκκου συνεχιζόταν κάτω από το σύγχρονο οδόστρωμα και η έρευνα περιορίστηκε στη συλλογή μικτής κεραμικής από τη δυτική παρειά του χάνδακα.

Πλησίον των δύο λάκκων εντοπίστηκε η επομένη μεγάλη συγκέντρωση ευρημάτων, που ανεσκάφη σε δύο φάσεις, πρώτα κατά τη διάνοιξη του χάνδακα και στη συνέχεια κατά τη διάνοιξη του τραπεζιόσχημου φρεατίου σύνδεσης¹⁴.

Συγκεκριμένα εντοπίστηκε σε βάθος μόλις 30 εκ. από το επίπεδο του σύγχρονου οδοστρώματος, τμήμα παρόδιου νεκροταφείου με διάρκεια χρήσης από την ύστερη γεωμετρική εποχή έως και την αρχαϊκή περίοδο (εικ. 7). Το νεκροταφείο ορίζεται προς Β από αναλημματικό τοίχο διεύθυνσης ΒΔ-ΝΑ, στα Ν του οποίου εντοπίστηκε τμήμα καταστρώματος της οδού. Από τα ευρήματα της οδού αξίζει να αναφερθεί ληκύθιο διακοσμημένο με κλάδο κισσού¹⁵.

Στην πρωϊμότερη φάση του νεκροταφείου ανήκουν τρεις ταφές. Δύο εγχυτρισμοί και ένας ενταφιασμός¹⁶. Πρόκειται για λακκοειδείς τάφους λαξευμένους στο μαλακό φυσικό έδαφος, με καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες.

Αναλυτικότερα ο τάφος 1 προσανατολισμού ΒΔ-ΝΑ, (διαστάσεων 1,20μ. x 90 εκ.), έσωζε τρεις καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες ενώ τα Β-ΒΔ τοιχώματά του ήταν επενδυμένα με κάθετα τοποθετημένες σχιστολιθικές πλάκες (εικ. 8). Η επίκωση του τάφου συνεχιζόταν ΒΔ και κάτω από το οδόστρωμα της Λεωφόρου Γέρακα. Από

13. Εικόνα 6: (1) τοίχος, (2) ευρήματα, (3) αποθέτης, (4) κεραμική αποθέτη. Για επιπλέον στοιχεία βλέπε και σημ. 10.

14. Βλέπε σχετικά ΑΔ 69 2014, Χρονικά Β1, (Α. Πλασσαρά) υπό έκδοση.

15. Για το διακοσμητικό θέμα βλέπε: Κ. Ρωμιοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, «Μίεζα. Νεκροταφείο υστεροαρχαϊκών – πρώιμων ελληνιστικών χρόνων». Δημοσιεύματα του *Αρχαιολογικού Δελτίου* Αρ. 83, Αθήνα 2002, σελ. 45-46.

16. Σχετικά με την πρακτική της επιλογής ανάμεσα σε ενταφιασμό και καύση βλέπε: J. N Coldstream, *Γεωμετρική Ελλάδα*, Αθήνα, 1997, σελ. 162-163 και Δ. Σκιλάρντι, «Τάφοι και σύμβολα ισχύος από την γεωμετρική Κηφισιά», στο: *Αρχαιολογικές Συμβολές, Τόμος Α΄: Απική, ΚΣΤ΄ και Β΄ Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων*, (επιμ. Μ. Δ. Τόλη, Σ. Οικονόμου), Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα 2013, σελ. 206, σημ. 25 και 26.

τον τάφο διασώθηκε τμήμα του τεφροδόχου αμφορέα μαζί με τα οστά του νεκρού¹⁷. Τρία ακέραια αγγεία αποτελούσαν τα κτερίσματα της ταφής, μία τριφυλλόσχημη οινόχοη¹⁸ και δύο κύλικες με διάτμητο κωνικό πόδι¹⁹. Η οινόχοη διασώζει εξίτηλη διακόσμηση πυκνών μελανών ταινιών, που περιπρέχουν το σώμα του αγγείου έως το ύψος του ώμου ενώ, στον λαιμό φέρει μετόπη με παράσταση ελαφιού που βόσκει προς τα δεξιά και γεωμετρικά παραπληρωματικά μοτίβα. Όλα τα αγγεία φέρουν διακοσμητικά στοιχεία της ΥΓΠΒ περιόδου (εικ. 9).

Βορειότερα εντοπίστηκε η δεύτερη ταφή, προσανατολισμού Α-Δ, (διαστάσεων 1,30μ. x πλάτους 1,00μ.) Από τις 6 καλυπτήριες πλάκες του τάφου μόνο η βορειότερη εντοπίστηκε στη θέση της ενώ οι υπόλοιπες βρέθηκαν εντός της επίκωσης του τάφου παρουσιάζοντας καθίζηση. Λάξευση «πατούρας» στο άνω τμήμα του τάφου είχε διαμορφωθεί για τη στήριξη των καλυπτήριων λίθων²⁰ (εικ. 10).

Στο ανατολικό τμήμα του τάφου αποκαλύφθηκε το τεφροδόχο αγγείο, όρθια τοποθετημένος αμφορέας ύψους 50 εκ., το στόμιο του οποίου έφραζε πώμα, ενώ τη βάση του περιέβαλλαν αποστρογγυλεμένες λίθοι μικρού μεγέθους για την καλύτερη στήριξή του (εικ. 11). Ένας αμφορέας, και ένας κάνθαρος αποτελούσαν τα κτερίσματα της ταφής, μαζί με μία μικρογραφική κύλικα με πόδι, που εντοπίστηκε και διασώθηκε υπό καταρρακτώδη βροχή κατά την πρώτη φάση εντοπισμού του τάφου.

Ο τεφροδόχος αμφορέας κοσμεύεται με οριζόντιες επάλληλες ταινίες στο σώμα και στον λαιμό φέρει μετόπη με μαίανδρο προς τα δεξιά. Ενώ στον δεύτερο αμφορέα ταινίες εναλλάσσονται στο σώμα του αγγείου με διάφορα γεωμετρικά σχέδια, και στον ώμο του αγγείου κυριαρχεί ευρεία ζώνη με μαίανδρο προς τα δεξιά. Μεταξύ των λαβών αναπτύσσεται μετόπη με άλογα που βόσκουν²¹, ενώ πηννά συμπληρώνουν το κενό στην κοιλιά των αλόγων. Στον λαιμό εκτός από την επανάληψη του μοτίβου μαίανδρου βρίσκουμε το χαρακτηριστικό θέμα των υδρόβιων πηννών και

17. Βλέπε σχετικά ΑΔ 68 2013, Χρονικά Β1, σελ. 68.

18. Για την ομάδα αυτών των οινόχων βλέπε σχετικά: J. M. Davison, «Attic geometric workshops», στο: *Yale classical studies 16*, New Haven: Yale University Press, 1961, σελ. 73, 123, εικ. 106, και για παράλληλο CVA München 3 Taffel 122.

19. J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery. A Survey of Ten Local Styles and their Chronology*, London, 1968, 86, 88, plate 15 m., όπου αναφέρεται πως τα διάτμητα υπόστατα, (*fenestrated stands*), κάνουν την εμφάνισή τους κατά τη μετάβαση στην ΥΓΠΒ. Για τον τύπο του αγγείου βλέπε επίσης: Μ. Ι. Πωλογιώργη, «Ανασκαφή νεκροταφείου στο Χαλάνδρι», στο: *Αρχαιολογικόν Δελτίον*, Τόμος 58-64 (2003-2009) Μέρος Α΄ - Μελέτες, σελ. 190, όπου αναφέρεται πως η κύλικα είναι έργο της ΥΓΠΒ περιόδου, με αντίστοιχη βιβλιογραφία και παράλληλα.

20. J. N. Coldstream, 1997, σελ. 164 όπου αναφέρεται: «Στο τέλος της ταφής ο τάφος γεμιζόταν με χώμα και σφραγιζόταν με λίθινες πλάκες σπληγμένες σε πατούρες που είχαν προκατασκευαστεί για τον σκοπό αυτό».

21. T. Rombos, *The Iconography of the Attic Late Geometric II Pottery*, Jonsered, 1988, 214-211 για μία πλήρη ανάλυση του εικονογραφικού θέματος των αλόγων που βόσκουν.

των σπόρων. Όλα τα διακοσμητικά θέματα, όπως και η χρήση του αμφορέα²² είναι τυπικά στοιχεία της ΥΠΙΒ περιόδου (εικ. 12).

Νοτιότερα των προαναφερόμενων τάφων, εντοπίστηκε η τρίτη ταφή προσανατολισμού Β-Ν διαστάσεων 1,80μ. x 50 εκ., κατά τη διάνοιξη λάκκου για την κατασκευή φρεατίου LINBOX. Οι καλυπτήριες πλάκες του τάφου είχαν εισχωρήσει στην επίκωσή του και παρουσίαζαν καθίζηση σε όλη την έκτασή του. Ο τάφος περιείχε συνολικά δώδεκα ακέραια αγγεία κατανομημένα σε τρεις συστάδες, μία στο βόρειο τμήμα και δύο στο νότιο τμήμα της ταφής (εικ. 13). Ειδικότερα βρέθηκαν σκύφοι, μικρή τριφυλλόσχημη οινόχνη, κύπελλα με λαβές²³ (τύπου tankards), κύλικα με πόδι, κύλικα με πάμα και εγχάρακτες ληκύθους – οινόχοες (κωνικές οινόχοες). Δεν εντοπίστηκαν σκελετικά κατάλοιπα ωστόσο, το μικρό μέγεθος του τάφου σε συνδυασμό με τα μικρού μεγέθους κτερίσματα της ταφής, παραπέμπουν σε παιδική ταφή²⁴ της ΥΓ περιόδου (εικ. 14).

Μεταξύ των τάφων εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν τρεις ταφικές πυρές. Οι πυρές συνεχίζονταν είτε ανατολικά κάτω από το πεζοδρόμιο, είτε δυτικά κάτω από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού Γέρακα και ερευνήθηκαν μονάχα εντός των ορίων διάνοιξης του χάνδακα. Πρόκειται για λάκκους ελλειψοειδούς κάτοψης λαξευμένους στη μαλακή υποκίτρινη κιμωλιά εντός των οποίων ανασκάφηκε τεφρό αργιλικό χώμα με ίχνη κάρβουνου (εικ. 15). Καμένα οστά και θραύσματα αγγείων στην πλειονότητά τους μικρού μεγέθους όπως, ληκύθια, πυξίδα και πινάκιο εντοπίστηκαν στο εσωτερικό τους (εικ. 16). Τα ληκύθια ανήκουν σε συνήθεις τύπους που παράγονταν σε μεγάλες ποσότητες στην Αθήνα κατά το τέλος του βου και κατά το πρώτο μισό του 5ου αι. π.Χ. Διακρίνονται κυρίως σε αυτά που έχουν μελαμβαφές σώμα και φέρουν διακοσμητικές ακτίνες στον ώμο, και σε αυτά που το σώμα τους διακοσμείται με όρθια ανθήματα που χωρίζονται με σχηματοποιημένα κλειστά άνθη λωτού, και ο ώμος τους κοσμείται με δύο επάλληλες σειρές από ακτινωτές γραμμές²⁵. Όλες οι ταφικές πυρές ανάγονται στην αρχαϊκή φάση χρήσης του νεκροταφείου.

Καθώς από την έρευνα δεν εντοπίστηκε το πέρας του νεκροταφείου, η συνέχεια του πρέπει να διερευνηθεί ανατολικά και δυτικά της τάφρου. Ενδεικτική επίσης της συνέχειάς του είναι η ανεύρεση τμήματος πρόχου και σκύφου της ΥΓ περιόδου νοτιότερα. Τα αγγεία εντοπίστηκαν σε άμεση γεινίαση με το νεκροταφείο και μετά από κατάπτωση της επίκωσης του σκάμματος λόγω σφοδρής βροχόπτωσης.

22. J. N. Coldstream 1997, 159 όπου αναφέρεται πως ο αμφορέας έχει επιστρέψει ως το κύριο ταφικό αγγείο.

23. J. N. Coldstream 1968, σελ. 86.

24. J. N. Coldstream 1997, σελ. 164-165 όπου αναφέρεται: «Στα μεγαλύτερα παιδιά παραχωρούνταν τάφοι ίδιοι με των ενηλίκων, όπου θάβονταν με τον ίδιο τρόπο».

25. Κ. Ρωμοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, ό.π., σελ. 93-94, 100.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της διαχρονίας στη χρήση του χώρου ως νεκροταφείο καθώς το σύγχρονο κοιμητήριο του Γέρακα βρίσκεται μόλις 120μ. ΒΑ των ανεσκαμμένων ταφών.

Μετά τη λεωφόρο Γέρακα το έργο διέσχισε την οδό Αγίου Νεκταρίου, στον Γαργηπό του Γέρακα, μία περιοχή με πενιχρές αρχαιολογικές μαρτυρίες, όπου και εντοπίστηκαν ελάχιστα αρχαιολογικά ευρήματα. Διασχίζοντας λοιπόν την οδό Αγίου Νεκταρίου, και μπροστά από το ομώνυμο μοναστήρι, ανασκάφηκε καστανή αργιλική επίκωση, από την οποία συλλέχθηκε μικρή ποσότητα κεραμικής, Ρωμαϊκών χρόνων.

Παρόλο που η μελέτη και η συντήρηση του υλικού βρίσκονται σε εξέλιξη, τα ευρήματα από την παρακολούθηση του τεχνικού αυτού έργου, οδηγούν σε σημαντικά συμπεράσματα για την τοπογραφία της περιοχής. Αφενός, επιβεβαιώνουν την προϊστορική κατοίκηση της περιοχής, διευρύνοντας σαφώς τον αρχαιολογικό ορίζοντά της, ήδη από την πρώιμη εποχή του χαλκού. Μάλιστα, παρέχουν σαφείς ενδείξεις για περισσότερους πυρήνες κατοίκησης κατά την περίοδο αυτή. Αφετέρου, εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας αναφορικά με τα νεκροταφεία της περιοχής καθώς βεβαιώνεται μια ακόμα θέση νεκροταφείου των ιστορικών χρόνων εντός του αρχαίου Δήμου Παλλήνης²⁶.

Abstract

Presentation of new archaeological sites revealed in the area of “Pege Geraka”

The findings presented in this article have been discovered during surveillance of a large-scale public project in the area of Gerakas, which is also identified as the ancient deme of Pallene. Rescue excavations revealed architectural remains of an Early Bronze age settlement near the location known as “Pege Geraka”, as well as a part of an ancient road and part of cemetery dating from late geometric till archaic period. The excavated area in accordance with the already known archaeological findings, enrich the topography of the ancient deme of Pallene, confirming a prehistoric settlement during the Early Bronze age, and add another ancient cemetery of the historic period within the limits of the ancient deme of Pallene.

---

26. Για τη χωροθέτηση των νεκροταφείων βλέπε: Δ. Ν. Χριστοδούλου, «Ο αρχαίος δήμος Παλλήνης και η “επί Παλληνίδι μάχη”» στο: Β. Βασιλοπούλου – Σ. Κατσαρού-Τζεβελέκη (επιμ.), *Από τα Μεσόγεια στον Αργοσαρωνικό: Β΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το έργο μιας Δεκαετίας, 1994-2003. Πρακτικά Συνεδρίου Αθήνα, 18-20 Δεκεμβρίου 2003, Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας*, σελ. 319, σημ. 8, 9, 10.

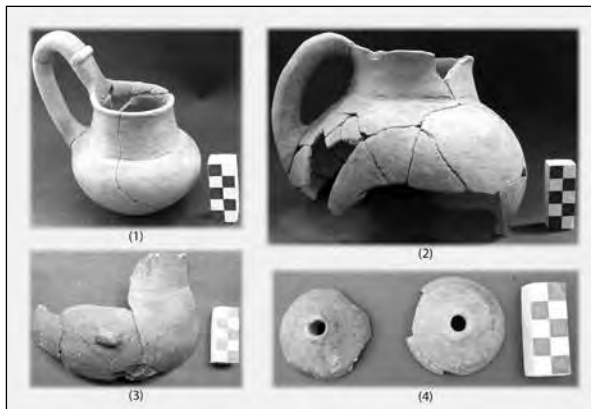
Εικ. 2. Οδός Καζαντζάκη:
Κεραμική υπόσκαφης κατασκευής
προϊστορικών χρόνων.

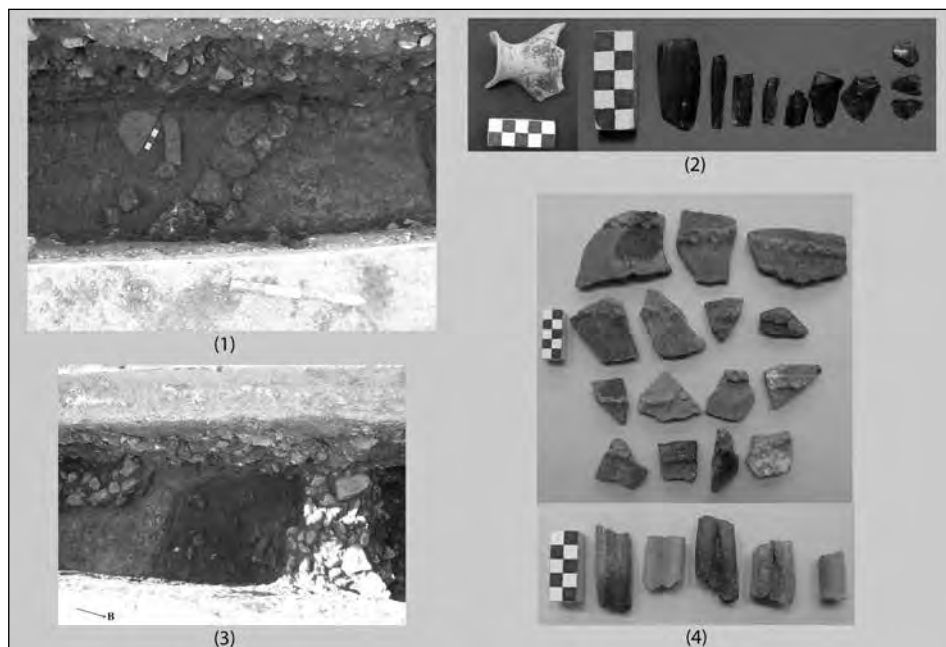
Εικ. 3. Οδός Έβρου: Πίθος
προϊστορικών χρόνων "in situ".

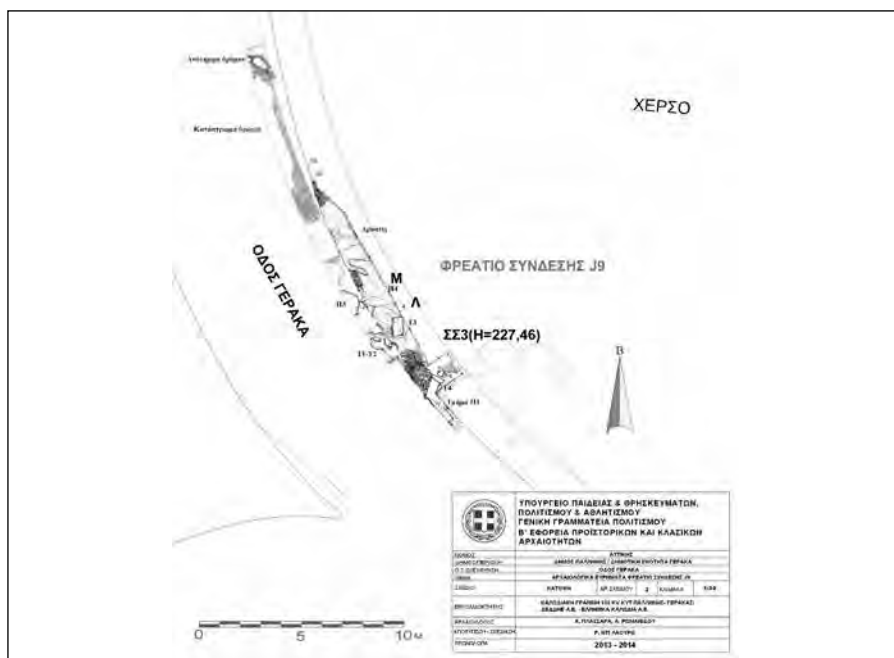
Εικ. 4. Οδός Έβρου: Λιθόστρωτο υπόστρωμα δαπέδου ΠΕΧ.

Εικ. 5. Οδός Έβρου: Ευρήματα από την έρευνα
λιθόστρωτου υποστρώματος δαπέδου ΠΕΧ.

Εικ. 6. Οδός Έβρου: Εγκατάσταση ΠΕΧ, τοίχος και ευρήματα, αποθέτης και κεραμική προερχόμενη από τον αποθέτη.

Εικ. 7. Λεωφόρος Γεράκα: Τμήμα παρόδιου νεκροταφείου.

Εικ. 8

Εικ. 9

Εικ. 8, 9. Λεωφόρος Γέρακα: Τάφος 1 και κτερίσματα της ταφής.

Εικ. 10

Εικ. 11

Εικ. 12

Εικ. 10, 11, 12. Λεωφόρος Γέρακα:
Τάφος 3, κτερίσματα της ταφής "in situ" και συντηρημένα.

Εικ. 13

Εικ. 13, 14.
Λεωφόρος Γέρακα:
Τάφος 4 και κτερίσματα της ταφής.

Εικ. 14

Εικ. 15

Εικ. 15, 16.
Πυρά 4 και αγγεία
από τις ταφικές πυρές.

Εικ. 16

Βιβλιογραφία

- J. N. Coldstream, *Γεωμετρική Ελλάδα*, Αθήνα, 1997.
- J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery. A Survey of Ten Local Styles and their Chronology*, London, 1968.
- J. M. Davison, «Attic geometric workshops», στο: *Yale classical studies 16*, New Haven: Yale University Press, 1961.
- D. J. Pullen, «The Pottery of Neolithic, Early Helladic I and Early Helladic I», στο: C. Runnels – D.J. Pullen – S. Langdon (επιμ.), *Artifacts and Assemblages: The Finds from a Regional Survey of the Southern Argolid Greece I. The Prehistoric and Early Iron Age Pottery and the Lithic Artifacts*. Stanford, 1995, 6-42.
- T. Rombos, *The Iconography of the Attic Late Geometric II Pottery*, Jonsered, 1988.
- J. S. Trail, «The Political Organization of Attica», *Hesperia Suppl.* 14, 1975, Princeton, 22-23.
- Α. Πλασσαρά, «Εγκατάσταση της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού στον Γέρακα Αττικής» στον τόμο των Πρακτικών Συνεδρίου Προϊστορικής Αττικής, Αθήνα 2015, υπό έκδοση.
- Μ. Πλάτωνος-Γιώτα, «Το ιερό της Αθηνάς Παλληνίδος», στο: *Αρχαιολογία και Τέχνες*, (1997) 65, 92-97.
- Μ. Ι. Πωλογιώργη, «Ανασκαφή νεκροταφείου στο Χαλάνδρι», στο: *Αρχαιολογικόν Δελτίον*, Τόμος 58-64 (2003-2009) Μέρος Α΄ - Μελέτες.
- Κ. Ρωμοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, «Μίεζα. Νεκροταφείο υστεροαρχαϊκών – πρώιμων ελληνιστικών χρόνων». Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου Αρ. 83, Αθήνα 2002.
- Δ. Σκιλάρνη, «Τάφοι και σύμβολα ισχύος από την γεωμετρική Κηφισιά», στο: *Αρχαιολογικές Συμβολές, Τόμος Α΄: Αττική, ΚΣΤ΄ και Β΄ Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων*, (επιμ. Μ. Δ. Τόλη, Σ. Οικονόμου), Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα, 2013, 199-217, σημ. 25 και 26.
- Δ. Ν. Χριστοδούλου, «Ο αρχαίος δήμος Παλλίνης και η “επί Παλληνίδι μάχη”», στο: Β. Βασιλοπούλου – Σ. Κατσαρού-Τζεβελέκη (επιμ.), *Από τα Μεσόγεια στον Αργοσαρωνικό: Β΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το έργο μιας δεκαετίας, 1994-2003. Πρακτικά Συνεδρίου Αθήνα, 18-20 Δεκεμβρίου 2003, Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας*, 317-324.